Cenzura de cărţi în anii ’50. Tipologia conţinuturilor considerate „periculoase”

LÁZOK KLÁRA
Biblioteca Judeţeană Mureş

Abstract

Book Censorship During the 50’s.
The Tipology of the „Dangerous” Censored Thematics

The study is dealing with the book censorship of the 50’s and it is based on the archivistic materials of the General Direction for Press and Tipography, that may be found at the National Central Historical Archives, and on the related bibliography of this phenomenon. Our intention is to reveal the internal mechanism of editing during this period and to present the main organizational institutions of censorship.

Meanwhile, these archivistic materials allowed the author to elaborate a tipology of the censored thematics, considered by the censors the most dangerous ones.

Keywords: *book censorship, the 50’s, archivistic materials, typology, “dangerous” thematics.*

Într-un regim totalitar, clasa politică este cea care deţine controlul total asupra informaţiilor. Aceasta hotăreşte, pe de o parte, asupra difuzării informaţiilor în mijlocul populaţiei prin mijloacele propagandei, iar pe de altă parte, elimină prin cenzură acele informaţii care ar putea slăbi efectele acestei propagande.[1]

În ceea ce priveşte cercetările privind cenzura de carte din perioada postbelică românească, trebuie să amintim două apariţii editoriale semnificative. Prima este schiţa monografică a lui Adrian Marino asupra manifestărilor cenzurii în spaţiul românesc, care însumează cercetările din anii ‘90 ale regretatului savant despre această temă.[2] Această carte se bazează pe informaţii provenite din viaţa culturală românească ale ultimelor decenii; autorul nu a folosit însă materialul arhivistic referitor la

[1] Bogdan Ficeac, ***Tehnici de manipulare***, Bucureşti, Nemira, 2004, p. 67.

[2] Marino Adrian, ***Cenzura în Romania. Schiţă istorică introductivă***, Craiova, Aius, 2000.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

această temă, neavând acces la acesta. Cealaltă carte este volumul redactat de Lidia Vianu, apărut la editura Universităţii Central Europene de la Budapesta,[3] un volum de interviuri cu protagoniştii acestei vieţi culturale controlate, care însă nu poate fi numită o abordare ştiinţifică a acestei tematici.

La întocmirea acestui studiu ne-am bazat pe fondurile din 1958 ale Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor (în continuare DGPT) aflate la Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare ANIC). Am ales acest an, deoarece acesta s-a dovedit a fi unul de cotitură, atât din punctul de vedere al evenimentelor politice, cât şi a celor culturale; în 1958 au început procesele politice şi încarcerările în masă în urma implicării diferitelor cercuri în revoluţia din 1956; acesta este anul în care au fost retrase trupele sovietice de pe teritoriul ţării, ca semn al încrederii din partea Uniunii Sovietice. Iar pe plan cultural - atât în instituţiile minoritare, cât şi cele majoritare - în acest an încep restructurările după relativa deschidere ideologică a anilor anteriori.

Pe baza acestui material arhivistic şi sprijinindu-ne pe bibliografia de până referitoare la acest fenomen, am dorit în primul rând să trecem în revistă mecanismele de interior a editării cărţilor din această perioadă şi să prezentăm principalele organisme ale acestui mecanism. În acelaşi timp, supunem atenţiei şi un studiu de caz: pe baza dosarelor DGPT, a listelor operelor cenzurate de către acest organism, precum şi anexelor ataşate cu motivarea cenzurării diferitelor cazuri, am întocmit o tipologie a principalelor tematici considerate periculoase, încercând identificarea interpretării acestora de către lectorii organului de cenzură.

Mecanismele editării unei cărţi: paşii de la biroul autorului la rafturile librăriilor[4]

Materialul predat editurii în prima instanţă era parcurs de către redactorii editurii, printre atribuţiile lor numărându-se şi transcrierea primară a textului, conform cerinţelor ideologice. Doar în urma verificărilor de către redactorul şi redactorul revizor al editurii în cauză, putea fi inclus titlul în planul editorial trimis spre aprobare la DGPT, iar

[3] Lidia Vianu, ***Censorship in Romania***, Budapest, Central European Univesity Press, 1998.

[4] Mulţumiri domnului profesor Dávid Gyula pentru adăugările privind funcţionarea mecanismului.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

încheierea contractului cu autorul depindea de aprecierea de către lectorii Direcţiunii.

După finalizarea textului de către autor, urmat de revizuirea şi aprobarea acestuia de către redacţie, materialul trebuia trimis spre lecturare la DGPT. În cazul redacţiilor maghiare din provincie a diferitelor edituri, textul ajungea mai întâi la subsecţia maghiară a redacţiei minorităţilor din Editura de Stat de la Bucureşti. După această a doua revizie, materialul era trimis la Direcţiune, ai căror lectori interni şi referenţi externi îi acordau ori îi retrăgeau permisiunea de tipărire. Referenţii Direcţiunii erau de regulă cadre de încredere din punct de vedere politic, cu studii medii, fără un background profesional, însă conştienţi întotdeauna de cursul ideologic actual. Tipografia nu avea voie să preia decât acele texte care aveau pe fiecare pagina ştampila de „bun de tipar."

Primul exemplar al fiecărei cărţi trebuia trimis spre revizuire la Ministerul Culturii şi Educaţiei, iar fără aprobarea de „bun de difuzat" cartea nu putea fi distribuită în librării. De multe ori, s-a ivit ocazia de a li se retrage dreptul de difuzare unor cărţi tipărite deja în sute de mii de exemplare, unul dintre cele mai faimoase cazuri fiind cel al culegerii de texte literare maghiare pentru clasa a X-a, apărut în 1958 şi distrus la începutul anului 1959. În urma acestei întâmplări, s-au luat măsuri severe, autorii culegerii fiind daţi afară din învăţământ, iar responsabilii de la Editura Didactică şi Ministerul Culturii, grav sancţionaţi.

Actorii principali al mecanismului editării

Organul central responsabil pentru coordonarea publicării şi difuzării cărţilor era Direcţia Generală a Presei şi Tipăriturilor, înfiinţată în 1949, pe baza unui decret al Consiliului de Miniştri. Sfera de acţiune a acestei Direcţiuni de pe lângă Consiliul de Miniştri cuprindea redactarea ***Buletinului Oficial***, aprobarea publicării, difuzării, exportării şi importării oricărei publicaţii, reglementarea funcţionării librăriilor, bibliotecilor, depozitelor de cărţi etc.[5] Decretul de constituire a fost urmat, în aceeaşi an, de altele, care hotărau asupra sancţiunilor în cazul

[5] ***Decret nr. 218 pentru organizarea Direcţiei Generale a Presei şi Tipăriturilor de pe lângă Consiliul de Miniştri al R.P.R***, în ***Buletinul Oficial al Republicii Populare Române*** (în continuare ***Buletinul Oficial***), nr. 32, 23 mai 1949.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

nerespectării regulilor, iar printr-o decizie a Consiliului de Miniştri, Direcţiunea a primit monopolul asupra comercializării cărţilor.[6]

În 1954 activitatea editorială - aflată demult sub controlul total al organelor centrale - a fost subordonată Direcţiei Generale de Presă şi Tipărituri, aşezată în subordinea Ministerului Culturii,[7] iar departamentele direcţiunii au fost reorganizate în trei secţii: presă, cărţi şi **agitaţie verbală şi vizuală.** Această restructurare nu este însă rezultatul unei evoluţii interne, ci probabil un fenomen general în blocul sovietic, sistemul editorial din Ungaria fiind reorganizat după acelaşi model în acelaşi an.[8]

Sub presiunea intelectualităţii maghiare - presiune posibilă datorită conjuncturii naţionale şi internaţionale din primăvara anului 1956, în septembrie acelaşi an, Comitetul Central al P. M. R. a hotărât înfiinţarea Direcţiei Generale ale Minorităţilor pe lângă Consiliul de Miniştri.[9] Direcţia Generală a fost înfiinţată în noiembrie 1956, şeful secţiei fiind numit în persoana lui Bányai László, lider comunist cu trecut ilegalist, fost membru al Adunării Naţionale, fost rector al Universităţii Bolyai. Într-o informare, el identifica aria de activitate a Direcţiunii ca fiind coordonarea problemelor culturale ale minorităţilor din Republica Populară Română, identificarea problemelor şi elaborarea propunerilor privind rezolvarea acestor probleme [...], un organ care răspunde direct şi în faţa Comitetului

[6] ***Decizia nr. 9916/1951 privind modul de funcţionare al întreprinderilor de librărie şi papetărie***, în ***Buletinul Oficial***, nr. 117, 12 decembrie 1951.

[7] Dávid Gyula, ***A romániai magyar könyvtermés az ötvenes évek első felében*** [*Producţia de carte maghiară din România în prima jumătate a deceniului V*], în ***Romániai magyar könyvkiadás 1950–1953*** [*Activitatea editorială maghiară din România. 1950-1953*], red. Szigethy Rudolf, Újvári Mária, Cluj-Napoca, Erdélyi Múzeum Egyesület, 1995, p. 6.

[8] Bart István, ***Világirodalom és könyvkiadás a Kádár-korszakban*** [*Literatură universală şi activitate editorială în era Kadar*], Budapest, Osiris, 2002, p. 56.

[9] Arhivele Naţionale Istorice Centrale (în continuare ANIC), fond C.C. P.C.R., Cancelarie, dos. 102/1956, f. 17-20, în ***Az 1956-os forradalom és a romániai magyarság (1956–1959)*** [*Revoluţia din 1956 şi maghiarii din România (1956-1959)*], red. Stefano Bottoni, Lázok Klára, László Márton, László Réka, Miercurea-Ciuc, Editura Pro-Print, 2006, p. 125.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

Naţionalităţilor de lângă C. C. al P. C. R.[10] Direcţiunea Generală avea în subordine secţiile naţionalităţilor de la toate instituţiile culturale, printre care şi cele de la Direcţiunea Editurilor.

Pe plan editorial, repercursiunile evenimentelor din 1956 au început să se facă simţite în jurul anului 1958:[11] DGPT a interzis în acest an publicarea mai multor lucrări ştiinţifice, opere care tratau aspecte ale istoriei, etnografiei, lingvisticii etc. a minorităţilor maghiare, ori difuzarea unor cărţi deja publicate.

Restrângerile s-au manifestat şi la nivel instituţional. În decursul anului 1959, şeful DG al Naţionalităţilor, Bányai László, a fost tras la răspundere şi înlăturat de la conducerea Direcţiunii de către o comisie de partid, cu acuzaţia de a fi trecut cu vederea nişte provocări naţionaliste strecurate în manualele şcolare maghiare; iar în vara 1959, Direcţiunea însăşi a fost desfiinţată, atribuţiile sale fiind transmise diferitelor secţii ale diferitelor ministere.[12]

Tipologia conţinuturilor problematice

Acest studiu se doreşte a fi o analiză a dosarelor DGPT din anul 1958, dosare ce cuprind, pe de o parte, listele operelor oprite ori parţial cenzurate în anul respectiv (vezi Anexa 1 cu titluri şi edituri), iar pe de altă parte, anexele acestor liste, cu motivarea lectorilor asupra cenzurării respectivelor opere ori pasaje. Pornind de la aceste dosare, am dorit să stabilim conţinuturile considerate problematice în anii cincizeci. În primul rând, am căutat acele calificative care marcau conţinuturi problematice, elaborând pe baza frecvenţei de apariţie o tipologie a conţinuturilor considerate a fi cele mai grave. Rezultatele acestui studiu de caz, pe de o parte, ne permit o adâncire a cunoştinţelor noastre privind principiile ideologice ale PRM; pe de altă parte, cunoaşterea unor opere

[10] ***Minorităţi etnoculturale. Mărturii documentare. Maghiarii din România (1956-1968)***, red. A. Andreescu, L. Năstasă, A. Varga, Cluj-Napoca, Centrul de Resurse pentru diversitate etnoculturală, 2003, p. 296.

[11] Pentru mai multe detalii asupra efectelor revoluţiei din 1956 asupra populaţiei maghiare din România vezi: ***Az 1956-os forradalom***...; ***Áldozatok-1956*** [*Victimele- 1956*], red. Pál Antal Sándor, Mentor , Târgu-Mureş, 2006.

[12] ANIC, fond C.C. al P.C.R., Cancelarie, dos. 26/1959, f. 111-112, în ***Minorităţi etnoculturale***..., p. 617.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

literare şi ştiinţifice care n-au ajuns să fie tipărite, ori au fost retrase de pe piaţă, ne prezintă literatura anilor ’50, altfel de cum o ştiam noi.

Principalele motive ale cenzurii în anii cincizeci

Cel mai frecvent calificativ în cazul operelor cenzurate ori retrase era „*conţinutul naţionalist*,” 14 din cele 74 de opere cenzurate în anul 1958 fiind modificate din acest motiv. Dar ce înţelegeau cenzorii prin „conţinut naţionalist”? Am luat în considerare acele titluri în care apărea explicit calificativul „conţinut naţionalist,” ori apăreau acele caracteristici care erau considerate anterior ca naţionaliste. Pe baza motivărilor anexate dosarului, acestea se grupează în jurul a patru mari tematici: problema Ardealului, referirea la o cultură unitară maghiară ori română, privarea limbii (atât română, cât şi maghiară) de influenţe străine, referiri la tradiţii şi la religie.

În primul rând, erau considerate naţionaliste acele opere care atingeau *problema Ardealului* ori tratau teme legate de cultura maghiară, ca de exemplu, volumul de studii al lui Alexandru Husar, ***Dincolo de ruini*** [*A romokon túl*], care publica cercetări legate de istoria cetăţilor transilvănene.[13] De asemenea, a fost oprit volumul de studii al lui Kelemen Lajos, ***Studii şi articole de istoria artei*** [*Művelődéstörténeti tanulmányok*][14] pe motivul că nu tratase moştenirea culturală românească, doar pe cea maghiară, astfel „*publicarea volumului nu ar contribui cu nimic la consolidarea relaţiilor frăţeşti dintre poporul român şi naţionalitatea conlocuitoare maghiară din ţara noastră*” şi „*creează imaginea Ardealului maghiar în exclusivitate încă din cele mai vechi timpuri.*”[15]

Dar nu numai autorii maghiari fuseseră cenzuraţi din acest considerent. Din volumul de poveşti al autorilor saşi Hans Liebhardt şi Dieter Roth, ***Legende şi povestiri săseşti*** [*Der Eisenhans: siebenbürgisch-sächsische Märchen*][16] au fost scoase, de asemenea, legendele considerate de către cenzori, ca punând „*problemele din punct de vedere naţionalist, şovin*”

[13] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 2.

[14] Volumul de studii al lui Kelemen Lájos a fost publicat până la urmă doar după moartea savantului, primul volum în 1977 şi, respectiv volumul al doilea, în 1982.

[15] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 10.

[16] Volumul s-a publicat până la urmă în 1962, la Bucureşti.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

şi anume, cele care prezentau fondarea unor cetăţi şi biserici din Transilvania, fără a aminti de prezenţa populaţiei româneşti.[17] „*Se face abstracţie totală de la existenţa elementului autohton, de continuitatea poporului român în Ardeal, de legăturile dintre saşi şi români*."[18]

În acelaşi timp, restricţia se aplică şi în cazul autorilor clasici români, din opera biobibliografică a lui Alexandru Bojin despre Alexandru Vlahuţă fiind scoase referirile la studiul ***Vrem Ardealul***.[19]

De asemenea, erau considerate naţionaliste acele opere care tratau *cultura/ştiinţa/limba/literatura românească ori maghiară ca o entitate unitară*, neţinând cont de realităţile politice actuale. De exemplu, din acest considerent nu a putut să vadă lumina tiparului studiul lui Nicolae Grămadă care trata toponimia Bucovinei („*al întregii Bucovine*"-menţionează cenzorul), deoarece „*unul din scopurile principale ale lucrării este de a dovedi că românii au fost cei dintâi care au populat aceste regiuni* (*întreaga Bucovină parte din Basarabia*).[20]" În opinia cenzorului „*în forma actuală, lucrarea este inoportună, servind altor scopuri*."[21] Un alt exemplu elocvent este oprirea volumului ***Rostirea***, din opera clasică a lingvistului Sextil Puşcariu, ***Limba română***, din considerentul că „*analizează dialectica şi graiurile de pe teritoriul vechii Românii*"[22] şi „*se fac dese referiri la teritorii care nu aparţin ţării*."[23]

În cazul culturii maghiare se prezentau aceleaşi motive. Unul dintre cazurile cele mai absurde este oprirea lucrării ştiinţifice de referinţă a lui Lőrincz Ernő, ***Reglementarea raporturilor de muncă în Transilvania între 1840-1918***, pe motivul că „*în perioada la care se referă autorul, Transilvania făcea parte din Ungaria.... de aceea, apariţia la noi a unei asemenea lucrări nu-şi are justificarea*."[24] Un alt exemplu îl constituie cazul culegerii de texte literare maghiare pentru clasa a X-a, oprită după ce fusese deja tipărită. Motivul retragerii, în prima instanţă, era că poeziile

[17] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 52.

[18] *Ibidem*.

[19] ANIC, fond CC al PMR, Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 13.

[20] *Ibidem*, f. 67.

[21] *Ibidem.*

[22] *Ibidem*, f. 9.

[23] *Ibidem*.

[24] *Ibidem*, f. 16.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

patriotice ale clasicilor maghiari incluse în culegere „*nu ar contribui decât la stimularea sentimentului patriotic faţă de Republica Populară Ungară şi nu faţă de Republica Populară Română, patria oamenilor muncii maghiari din ţara noastră*."[25]

Studiile lingvistice care îndemnau la *păstrarea nealterată a limbii* şi făceau referiri la influenţele altor limbi asupra limbii materne erau considerate, de asemenea, naţionaliste. Volumul de studii al lui Gálffy Mózes, ***Limba noastră maternă***, nu a primit dreptul la tipar, deoarece considera nefastă influenţa limbii române asupra limbii maghiarilor din Transilvania şi îndemna la păstrarea regulilor lingvistice tradiţionale. În acelaşi timp, cenzorul observa că „*în unele articole sunt afirmaţii direct duşmănoase, reacţionare. Se afirmă că unele cuvinte ca «normă», «miliţie», «pionier», «combainã» au intrat în vocabularul limbii maghiare, dar ele nu se vor păstra*."[26] Cenzorul considera publicarea acestui volum extrem de periculoasă, având în vedere că acesta nu era o operă de strictă specialitate, adresându-se publicului larg, şi cerea ca redactorii şi responsabilii acestui volum să fie sancţionaţi sever.[27]

Lucrările care tratau teme legate de *tradiţii populare şi religioase* puteau primi calificativul de „naţionalist." Astfel, piesa de teatru al lui Eusebiu Camilar,[28] ***Căderea zeilor***, a fost oprită deoarece, potrivit cenzorului, „*este greşit orientată, exaltând credinţa şi tradiţiile strămoşeşti*," şi astfel creează „*o atmosferă naţionalistă şi mistică*."[29] De asemenea, culegerea de cântece populare evreieşti, deja tipărită, al lui Emil Săculeţ, ***Cântece populare evreieşti***, nu a ajuns în librării, deoarece „*cuprinde şi cântece greşite din punct de vedere politic, cu caracter naţionalist*."[30] Prefaţa volumului este considerată „*greşit orientată*" din mai multe considerente, în primul rând pentru că „*afirmă că toţi învăţătorii contribuiau la*

[25] *Ibidem*, f. 101.

[26] *Ibidem*, f. 68.

[27] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 4/1958. f.

[28] Eusebiu Camilar (1910-1965) poet, traducător.

[29] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 3.

[30] *Ibidem*, f. 16.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

culturalizarea maselor,"[31] şi „*nu arată condiţiile create de Partid naţionalităţilor conlocuitoare*."[32]

O altă calificare frecventă era fraza: „*dă posibilitate la interpretări duşmănoase*," aplicabilă, prin caracterul său general, oricărei opere. În 1958, din şapte astfel de cazuri, două erau legate de percepţia revoluţiei maghiare din 1956. Astfel, povestirea în versuri al lui Tamás Mária, ***Focul din pădure***, a fost oprită, deoarece „*unele episoade amintesc de evenimentele petrecute în 1956 în Ungaria. Prin felul în care sunt prezentate pot fi interpretate duşmănos*."[33] Cealaltă operă problematică era romanul lui Tompa István, ***Trezirea***, povestea unui director de uzină, care nu poate să ţină pasul cu modernizarea uzinei, se izolează, şi doar şocul „contrarevoluţiei" din Ungaria îl trezeşte la realitate. Cenzorul considera în primul rând că „*nuvela e structural greşită. Conflictul care determină desfăşurarea acţiunii nu este real ... nu astfel se comportă un comunist în faţa greutăţilor*." În acelaşi timp, referentul nu era mulţumit cu prezentarea reacţiei maselor la evenimentele din Ungaria: „*indignarea şi protestul unanim al maselor nu sunt subliniate*."[34]

Următorul calificativ este caracteristic mai ales referatelor asupra operelor unor personalităţi antebelice, ori asupra monografiilor ce tratau astfel de personalităţi. În aceste cazuri, cenzorii se plângeau de „*lipsa spiritului critic şi ştiinţific*" al studiilor introductive ori prefeţelor operelor amintite. De exemplu, în cazul volumului de poezii al autorului din secolul al XIX-lea, Zajzoni Rab István, referentul considera că „*Prefaţa volumului este scrisă de pe o poziţie neştiinţifică. Autorul nu aplică în reconsiderarea clasicului maghiar principiile esteticii marxiste... nu analizează limitele concepţiilor lui Zajzoni Rab István*."[35]

Un alt motiv pentru cenzurare era folosirea de către autori a *terminologiei nonmarxiste, „burgheze" ori reprezentarea unor curente culturale, artistice, estetice, care nu erau compatibile cu terminologia marxistă*. Exemplul cel mai elocvent îl constituie cazul studiului lui

[31] *Ibidem*.

[32] *Ibidem*.

[33] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 56.

[34] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 4/1958. f. 135-136.

[35] *Ibidem*, f. 7.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

Alexandru Piru care tratează o temă corespunzătoare - clasa muncitoare în literatura antebelică românească -, dar „*este scrisă de pe o poziţie obiectivistă, aducând o imagine deformată a clasei muncitoare*," şi nu subliniază existenţa unei culturi muncitoreşti de sine stătătoare în cadrul societăţii burgheze.[36] Un alt exemplu este scoaterea studiului Elenei Vianu din volumul de studii lingvistice întocmit în cinstea academicianului Iorgu Iordan, pe motiv că „*se ocupă în exclusivitate de forma artistică a fabulelor* [lui La Fontaine - L.K.] *fără să arate nimic despre valoarea lor socială*."[37]

Pe lângă calificativul „*naţionalist*" şi problemele de ordin politico-ideologic, cel mai frecvent apare calificativul „*pesimist*," cu referire mai ales la volumele de poezii, în acelaşi context fiind prezent deseori şi atributul de „*ermetic*" ori „*apolitic*." Acestea sunt motivele scoaterii unor poezii din volumele poeţilor Bodor Pál[38] şi Kányádi Sándor,[39] proiectate pentru apariţie în 1958. Ce înseamnă „*pesimist*" în acest context? În cazul poeziilor, interpretarea istoricului este mult mai uşoară, având în vedere că poeziile în cauză erau ataşate la dosar. Pe baza acestora, putem afirma că atributele de „*pesimist*," „*ermetic*," „*apolitic*" se refereau la acele creaţii originale, abstracte, care nu puteau fi incluse între şabloanele realismului socialist, nu oglindeau „*realitatea socialistă*."

Nu erau compatibile cu aceste criterii ale culturii comuniste nici creaţiile lirice, de proză ori chiar ştiinţifice, care tratau teme legate de religie, tradiţii religioase, acestea primind calificativul „*mistic*." De exemplu, din volumul redactat de Franyó Zoltán, un volum de traduceri din lirica universală, poeziile lui Rainer Maria Rilke au fost scoase datorită caracterului lor „*profund mistic şi decadent*."[40] Acelaşi calificativ i-a fost acordat de către cenzori studiului lui Paul Henri Stahl, intitulat ***Forme de scriere primitivă la ţăranii români***, considerat de referenţi drept „*sursă de promovare a misticismului şi superstiţiilor*."[41]

---

[36] *Ibidem*, f. 15.

[37] Aici se tratează o publicaţie al Academiei Române, întocmită în cinstea academicianului, Iorgu Iordan. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 9.)

[38] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 2.

[39] *Ibidem*, f. 15.

[40] *Ibidem*, f. 5.

[41] *Ibidem*, f. 10.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

Dintre motivaţiile cenzurării se mai pot aminti cazuri în care persoana autorului constituia problema (de exemplu, scoaterea poeziilor lui Jules Romains din culegerea sus-amintită a lui Franyó Zoltán era motivată prin rolul jucat de autor în timpul ocupaţiei germane a Franţei[42]), ori referirile bibliografice la opere indexate.[43]

Concluzii

1. Pe baza materialului arhivistic studiat, am reuşit să completăm tipologia lui Adrian Marino cu privire la manifestările cenzurii în timpul comunismului. Marino stabileşte şi exemplifică 7 modalităţi de cenzurare, însă nu a avut posibilitatea să cunoască mecanismele interioare ale procesului de cenzurare, neavând acces la materialul arhivistic necesar. Pe baza acestui material arhivistic, putem completa informaţiile oferite de Domnia Sa, cu referiri precise asupra acestor mecanisme. Astfel, putem afirma că în anii '50, DGPT impunea 3 filtre de control în cazul oricărui material tipărit. Orice material trebuia să treacă mai întâi controlul referenţilor Direcţiei Generale şi se putea tipări doar dacă primea „bun de tipar" din partea acestora. În al doilea, rând materialul deja tipărit era controlat pentru a doua oară de DGPT, şi doar atunci putea fi distribuit în librării, dacă primea calificativul de „bun de difuzat." În al treilea rând, există o situaţie mai rar întâlnită, când lectorii DGPT, pe baza unei sesizări, controlau încă odată operele deja difuzate şi le retrăgeau din librării.

2. Pe baza materialului studiat, putem afirma că în anii '50, regulile DGPT impuse referenţilor de cenzurare aveau la bază mai mult criterii tematice decât etnice. Astfel, erau considerate neindicate atât menţionarea teritoriilor locuite de români din afara graniţelor actuale ale României, cât şi orice referire la o eventuală unitate culturală, lingvistică şi istorică a populaţiei maghiare din România cu naţiunea maghiară. În acelaşi timp, erau interzise operele care făceau referire la religie ori reprezentau alte curente ideologice decât cel oficial. Pe lângă motivele cenzurii enumerate

[42] ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 5.

[43] De exemplu din bibliografia ataşată monografiei despre Bogdan Petriceicu Haşdeu au fost scoase acele titluri care, la acel moment, figurau pe lista scrierilor indexate. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 13.)

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

în studiul de faţă, mai existau unele probleme minore de formă, ca de exemplu, motivul că poeziile din volum nu sunt aşezate în ordine corespunzătore (sic!), ori conflictul romanului nu are o bază solidă etc..

3. Listele operelor cenzurate ne permit să ne formăm o idee asupra liniei ideologice a ultimilor ani ale acestui „deceniu obsedant" şi, în acelaşi timp, asupra climatului cultural mai liberal al anilor 1955-1956, care a permis realizarea acestor opere literare şi ştiinţifice româneşti şi maghiare (până la urmă rămase în sertar). În domeniul literaturii s-au născut acele opere care încercau redarea obiectivă a perioadei staliniste abia terminate. Aceste opere oprite prezentau dramele izvorâte din transformarea violentă al structurilor economice, contradicţiile industrializării forţate, problemele populaţiei rurale adusă să lucreze la fabrici,[44] incompetenţa directorilor muncitoreşti ai fabricilor,[45] birocraţia de partid din U. R. S. S.[46] În ceea ce priveşte literatura ştiinţifică, atât cultura română, cât şi cea maghiară, a prezentat în aceşti ani studii de referinţă în domeniul lingvisticii, etnografiei, istoriei, istoriei artei, dreptului, au fost finalizate câteva dintre antologiile şi monografiile referitoare la literatura românească interbelică.

[44] Acesta este de exemplu motivul opririi volumului de nuvele al lui Ştefan Luca. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958. f. 1.)

[45] Una dintre nuvelele din volumul ***În zilele noastre*** a lui A. Breitenhofer, satirizează comportamentul unui director muncitoresc. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 4.)

[46] De exemplu, este oprită nuvela unui autor sovietic, Ciacovskii, care prezintă realităţile anterioare Congresului XX. (ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 6.)

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

ANEXA.
Lista operelor cenzurate în totalitate ori parţial din anul 1958*

I. Opere oprite între 1 ianuarie şi 1 decembrie 1958, care nu au primit „bun de tipar" (volume, studii, poezii, studii introductive, prefeţe)

Editura	Titlu
Tineretului	Cristina Petrescu, ***Ostrovul dorului***
Tineretului	Ştefan Luca, ***Povestiri***
Tineretului	Mehes Gyorgy, ***Piatra filozofală*** [A bölcsesség köve]
Tineretului	Paul Schuster, ***Soare fără raze***
Tineretului	Ion Gheorghe, ***Naşterea statornicei moşii***
Tineretului	Bodor Pál, ***Poezii*** [Versek]
Tineretului	Al. Husar [Huszár Sándor?], ***Dincolo de ruini***
Tineretului	Petru Vintilă, ***Linia vieţii***
Tineretului	Liebhardt-Roth, ***Legende şi povestiri săseşti*** [Der Eisenhans: siebenbürgisch-sächsische Märchen]
Tineretului	Rose Wuhl, ***Tichia înţelepciunii***
ESPLA	Eusebiu Camilar, ***Căderea zeilor***
ESPLA	Tompa István, ***Trezire*** [Ébredés]
ESPLA	Miko Ervin, ***Reportaje literare*** [Irodalmi riportok]
ESPLA	L. Rebreanu, ***Opere alese***, 1.
ESPLA	M. Sebastian, ***Opere alese***, 2.
ESPLA	A. Breitenhofer, ***În zilele noastre***
ESPLA	Tamas Maria, ***Focul din pădure*** [Erdőtűz]
ESPLA	Franyó Zoltán, ***Pe strunele mileniilor*** [Évezredek húrjain]
ESPLA	Söni Pál, ***La începutul începutului*** [A kezdetek kezdetén]
ESPLA	Raoul Şorban, ***Romulus Lade. Monografie***
ESPLA	Gh. D. Anghel, ***P. Comarnescu***
ESPLA	Valeriu Gorunescu, ***Zodie furtunoasă***
ESPLA	Kerenbach, ***Ritmul aurorelor. Versuri***
ESPLA	Aurora Cornu, ***Distanţe***

* Apud ANIC, fond C.C. al P.M.R., Comitetul pentru Presă şi Tipărituri, dos. 9/1958, f. 1-18.

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

ESPLA	M. Paraschivescu, ***Alte laude. Versuri***
ESPLA	Cella Serghi, ***Pânza de păianjen***
ESPLA	A Ceakovski, ***Un an de viaţă***
ESPLA	***Antologia prozei bulgare***
ESPLA	Nikos Kazantzakis, ***Hristos răstignit a doua oară***
ESPLA	Zajzoni Rab István, ***Opere alese*** [Válogatott művek]
ESPLA	***Prozatorii contemporanului. Antologie***
ESPLA	Gheorghe Bariţiu, ***Articole literare***
ESPLA	Păcurariu (szerk.), ***Ion Ghica. Documente literare inedite***
ESPLA	D. D. Pătrăşcanu, ***Un prânz de gală***
Politică	Ilie Cristea, ***La răspântii***
Academică	N. Grămadă, ***Studii şi materiale de toponimie bucovineană***
Academică	Sextil Puşcariu, ***Limba română. Rostirea***, vol. 2
Academică	***Omagiu lui Iorgu Iordan***
Ştiinţifică	Galfy Mozes, ***Limba noastră maternă*** [A mi anyanyelvünk]
Ştiinţifică	Kelemen Lajos, ***Studii şi articole de istoria artei*** [Művelődéstörténeti tanulmányok]
Ştiinţifică	Csetri Elek, ***Memoriile inedite ale lui Vass Pál*** [Vass Pál kiadatlan emlékiratai]
Ştiinţifică	Bajko Endre, ***Călăreţul drumeţ***
Ştiinţifică	Paul Stahl, ***Forme de scriere primitivă la ţăranii români***
Ştiinţifică	Emil Manu, ***Scriitori şi probleme literare***
Ştiinţifică	Ovid Densuşianu, ***Istoria limbii române***
Ştiinţifică	V. Eftimiu, ***Piese într-un act***
Ştiinţifică	M. Davidoglu, ***Şoimul***
Ştiinţifică	V. Nicorovici, ***Încotro Toadere?***
Ştiinţifică	Horia Ursu, ***Istoria Românilor în creaţia literară***, vol. 2.
Ştiinţifică	Beke György, Vajda Bela, ***„...dar năravul ba”***
Ştiinţifică	Silvia Andreescu, T. Mănescu, ***Corabia condamnată***
Ştiinţifică	***Volum de piese într-un act*** [Egyfelvonásosok]
Ştiinţifică	Dan Hăulică, I. D. Bălan, ***Culegere de texte literare - Clasa a X-a***

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Judeţeană Mureş
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)

Ştiinţifică	B. P. Haşdeu, ***Studiu bibliografic***
Ştiinţifică	Al. Bojin, ***Al Vlahuţă. Studiu bio-bibliografic***
Ştiinţifică	***Literatură rusă şi sovietică în limba română***
Ştiinţifică	***George Coşbuc. Bibliografie***
Militară	***Cântarea patriei. Culegere de proză patriotică***

II. a) Opere care au primit „bun de tipar", dar nu au primit „bun de difuzat"

ESPLA	W. Aichelburg, ***Şobolanii din Hamlein***
ESPLA	Orosz Irén, ***Întâlnire pe drum lung*** [Találkozás a hosszú úton]
ESPLA	Al. Piru, ***Clasa muncitoare în literatura noastră dinainte de 23 august***
ESPLA	Kanyadi Sándor, ***Dansul pescăruşilor*** [Sirálytánc]
Tineretului	Botez T. Mihail, ***Nicolae Titeică***
Politică	A. Robertson, ***Originea creştinismului***
Ştiinţifică	Lörincz Ernő, ***Reglementarea raporturilor de muncă în Transilvania între 1840-1918***
Muzicală	Emil Săculeţ, ***Cântece populare evreieşti***
Editura Didactică	***Texte literare pentru clasa a X-a*** [Irodalmi szöveggyűjtemény a X. osztály számára]
Editura Didactică	***Din activitatea ştiinţifică a cadrelor didactice din institutul pedagogic din Bucureşti 1957***

b) Opere oprite după difuzare

ESPLA	Toma Spătaru, ***Zbateri***
ESPLA	Ivan Olbracht, ***Haiducul Nicola Şuhai***
ESPLA	Jean de Beer, ***Fiica omului***
Editura Tineretului	E. Rohan, ***Nici o moarte nu e bună***
Editură Politică	Eugen Balaş, ***Contribuţii la o critică marxistă a Keynesismului***
Editură Politică	Pavel Apostol, ***Iluzia evadării***

BDD-A19397 © 2008 Biblioteca Județeană Mureș
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.34 (2026-11-14 00:04:16 UTC)